

АНОТАЦІЯ

Гриненко С. М. **Гітарне мистецтво Миколаївщини в культурному просторі України кінця XX – початку XXI століття.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво. – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2021.

Дисертацію присвячено гітарному мистецтву Миколаївщини як складовій сучасного культурно-мистецького простору України. Наукове завдання дисертації полягає в розкритті специфіки миколаївської гітарної школи в контексті розвитку сучасного українського та європейського гітарного мистецтва.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити ступінь дослідження розвитку сучасного гітарного мистецтва (О. Дроздова, Т. Іванніков, А. Коваленко, О. Хорошавіна), історіографії гітарного виконавства (В. Ганєєв, О. Кригін, В. Сидоренко, В. Ткаченко, Е. Шарнассе), трансформаційних процесів у сфері гітарного мистецтва Миколаївщини (В. Сологуб). Попри різні аспекти вивчення гітарного мистецтва Миколаївщини, окреме комплексне наукове дослідження відсутнє, що й засвідчує актуальність дисертаційної роботи. Методологічною основою дисертації стали дослідження з культурно-проектної діяльності, які підкреслили вагомість фестивального руху останніх напрацювань в галузі гітарного мистецтва, зокрема навчання гри на гітарі.

У дисертації сформульовано базові поняття, що дозволяють розкрити специфіку гітарного мистецтва Миколаївщини. *Класична гітара* є інструментом з виконавським ренесансно-бароковим, класико-романтичним і сучасним репертуаром, спеціальними виконавськими способами та прийомами гри, що ґрунтуються на традиціях західноєвропейської музики.

Гітарна виконавська школа характеризується системною взаємодією «вчитель – учень» з набуттям компетенцій: професійного мислення і навичок, розшифрування авторського тексту, його відтворення відповідно установлених виконавських наративів.

Академізація гітарного виконавства визначена процесом впровадження в український культурно-освітній простір нових стандартів підготовки фахівців відповідного профілю. Для ефективності інтеграційного поступу до засвоєння традицій класичної гітари було розроблено інноваційну освітньо-професійну програму «Інструментальне мистецтво. Гітара».

Гітарне мистецтво Миколаївщини розглядається як цілісне явище, в якому органічно взаємодіють різні компоненти: композиторська творчість – виконавство – інструментарій – викладання гри на гітарі – музикознавча рефлексія – концертно-фестивальна проектна діяльність.

Вперше визначено специфіку миколаївської гітарної школи ХХІ ст. з актуалізацією західноєвропейської манери музикування на класичній гітарі та ініціацією нового для України формату виконавських колективів – гітарного оркестру та гітарного ансамблю. Для реалізації поставлених цілей провідні миколаївські гітаристи-викладачі плідно співпрацюють із зарубіжними фахівцями у сфері гітарного мистецтва. Взаємодія професіоналів-виконавців, майстрів з виготовлення й удосконалення інструментів, викладачів, композиторів, організаторів мистецьких проєктів продуктивно впливає на оригінальність виконавсько-творчого контенту як у регіоні, так і країні загалом.

Відзначено, що існування гітарних оркестрів і ансамблів з розвиненою виконавською класико-романтичною та сучасною музичною програмою є вельми нетиповим явищем для Миколаївщини і України. Миколаївський ансамбль «Classic Guitar», демонструючи високий рівень виконавської майстерності, стає провісником тенденцій, що реалізуються у культурно-мистецькому українському просторі. Прогресивні починання орієнтовані на активне академічне гітарне вітчизняне виконавство. Транспонування

західноєвропейських традицій гри на класичній гітарі спричинило використання інструментів новітніх конструкцій дабл-топ – з подвійною декою, що впроваджуються європейськими гітаристами. Так, практичного застосування здобули гітари відомих європейських майстрів Маттіаса Даммана та Гернота Вагнера. Сучасні гітарні майстри додали класичній гітарі сонорних якостей, які наблизили її до фортепіанного звучання, зробивши звук більш гучним, фонічно приємним без зовнішньо-кардинальних конструктивних змін інструмента.

Особливого значення набувають звуковидобування й використання прийомів гри на гітарі з поступовим переходом від уніфікованих принципів народно-інструментального виконавства на різних струнно-щипкових інструментах (гітарі, домрі, балалайці) до індивідуалізації суто гітарних (лютневих) прийомів гри, які домінують в останні десятиліття в миколаївській гітарній школі. Це стосується пальцевого, а не плектрного звуковидобування. У гітарному оркестрі наявні однотипні виключно поліфонічні інструменти, в яких використовуються нейлонові або карбонові струни, що сприяє формуванню принципово іншого фонізму, ніж в народно-інструментальних оркестрах або ансамблях, до складу яких входить гітара. У миколаївській гітарній школі відбувається переорієнтація на звукообразні настанови відповідно до традицій європейських гітарних шкіл.

Проаналізовано гітарні твори миколаївських композиторів: В. Задоянова, В. Коршунова, Л. Пантелеймонова, О. Федотка. Обґрунтовано їх оригінальність і доцільність у навчально-виховному процесі з метою набуття компетенцій професійними виконавцями та майбутніми викладачами. Миколаївськими композиторами написано твори для гітари соло, гітарних ансамблів, оркестрів тощо. Леонід Пантелеймонов є автором численних гітарних композицій для різного виконавського складу з класичними виконавськими прийомами гри. Його твори насичені латиноамериканською ритмікою, що алюзійно відтворює неповторність джазового імпресіонізму. Композиторська творчість митця вдало доповнює

гітарний репертуар професіоналів, формуючи міцні професійні навички західноєвропейської гри.

Самобутньо представлена творчість миколаївського композитора, члена Національної спілки композиторів України, засновника клубу композиторів «Ad Libitum», ідейного автора й учасника фестивалю «Вечір прем'єр», викладача Владислава Коршунова. Митець здійснює авторські переклади для гітари своїх творів, які були написані для виконання на інших інструментах, зокрема «Осінь» з музики до п'єси А. Менчела «Дівич-вечір» для ансамблю «Classic Guitar». Специфікою творчого методу В. Коршунова є звернення до яскравої програмності з виразною мелодикою, що сприяє розкриттю музичних образів і допомагає формувати професійні компетенції виконавців.

Миколаївський композитор і викладач Олександр Федотко видав збірку творів для гітари соло «Jazz in style», до якої увійшли джазові стандарти різних композиторів і авторські опуси. Митець знайомить виконавців із джазовими стилями – блюз, бугі-вугі, соул тощо. У власних композиціях автор відтворює блюзову стилістику на рівні організації музичної тканини через використання блюзового ладу, ритміки (синкопування, застосування принципу свінгу), типової гармонії, елементів імпровізаційності (виписаної у тексті) і вербальних пояснень. О. Федотко спрямовує виконавця до правильного художньо-образного відтворення тексту («in feeling blues», «slow blues», «with feeling»). В сучасних гітарних творах також може використовуватись широкий спектр прийомів гри, в тому числі: теппінг, флажолети, специфічне гітарне легато (гра лише лівою рукою), расгеадо, гольпе, глісандо, піцicato Бартока, тремоло.

Спеціально для миколаївських гітарних колективів було написано ряд творів київським композитором Валерій Антоном: «Festive Dance» для ансамблю «Classic Guitar» і «Адажіо» для гітари соло та камерного оркестру, присвячений першим виконавцям – Вікторії Жадько та камерному оркестру «Ars – Nova». Репертуарний контент миколаївського гітарного виконавства

включає композиції українських та зарубіжних авторів від бароко до авангарду.

Вперше визначено специфіку гітарного виконавства Миколаївського регіону та окреслено основні етапи його розвитку з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасній культурі, мистецтві та освіті. Питання змін гітарного мистецтва детерміновано новими соціокультурними і освітніми умовами останніх десятиліть. В обґрунтуванні сучасних культурно-мистецьких та освітніх принципів за основу взято теорії соціокультурного проектування, пріоритетними для яких є підготовка фахівців за інноваційною освітньо-професійною програмою «Інструментальне мистецтво. Гітара» (на прикладі класів гітари освітніх мистецьких закладів Миколаївщини, включаючи інклюзивне навчання) з обов'язковою активізацією комп'ютерних технологій.

Відзначено безпосередній вплив Вікторії Сологуб і авторки дисертації у зміні мистецьких засадничих принципів не лише миколаївського гітарного виконавства, а й інших українських гітарних шкіл. Студенти класу В. Сологуб – В. Олійник, Г. Кіндзерський, А. Царикова, О. Корольков гідно презентують гітарне виконавство регіону в українському і європейському культурному просторі, отримуючи винагороди солістів, учасників гітарних дуетів, квартетів тощо. Представниками миколаївської гітарної школи, окрім вищезгаданих виконавців, також є С. Деркач, І. Полянський, О. Саморезов та ін., які здійснюють як виконавську, так і викладацьку діяльність. Вказані факти сприяють поступовій інтеграції регіональної виконавської школи до західноєвропейського культурного простору.

Шляхи інтегрування гітарного виконавства Миколаївщини до європейського простору відбуваються у різний спосіб. Відзначено зміни мистецьких наративів у сфері гітарного виконавства Миколаївщини у взаємопов'язаних складових – освітньо-навчальній сфері, концертно-фестивальній галузі та композиторській творчості. У фестивально-

конкурсному русі застосована методологія соціокультурної організації, апробована на європейських культурно-мистецьких проєктах.

У Миколаєві засновано ряд мистецьких заходів, що засвідчують появу нового вектору розвитку гітарного виконавства, орієнтованого на західноєвропейські традиції: Міжнародний фестиваль гітарного мистецтва «Vivat Guitara!», Всеукраїнський освітньо-мистецький проєкт «Guitar Corporation», організований В. Сологуб та авторкою дисертації. В них брали участь колективи й солісти з різних регіонів України та всесвітньовідомі зарубіжні виконавці. Деякі твори, які було виконано у фестивальных програмах «Vivat Guitara!», в Україні презентувалися вперше, зокрема гітарний концерт Фердинандо Карулли e-moll «Petit Concerto de Société» op. 140 та концерт для гітари з оркестром e-moll op. 56 Франческо Моліно.

У межах миколаївських фестивалів та конкурсів проходить багато майстер-класів гри на класичній гітарі, які проводяться зарубіжними та вітчизняними фахівцями. Українські виконавці представляють різні регіони: О. Бойко (Чернігів), Б. Бельський (Київ), В. Доценко (Харків), В. Жадько (Київ), В. Паламарчук (Дрогобич), С. Радзецький та Ю. Радзецький (Дніпро). Запрошуються провідні гітаристи з різних країн світу, серед яких: У. Дойчинович (Сербія), Г. Гійєн (Венесуела), Д. Павлович (Угорщина), Г. В. Кауфманн (Німеччина), І. Шошин (Білорусь), Ф. Оптолович (Польща) Г. Іноземцева, Є. Фінкельштейн (Росія), котрі діляться досвідом на майстер-класах.

Мистецько-проєктна діяльність Миколаєва відзначена й іншими сучасними творчо-освітніми подіями, метою яких є зростання інтересу до виконавства на класичній гітарі. Масштабним гітарним флешмобом з 245 гітаристів в єдиному оркестрі керував професор Бременської вищої школи мистецтв Ганс Вільгельм Кауфманн. З 2020 року фестивальный та конкурсний рух зазнав помітних трансформацій, зумовлених часом. Онлайн-змагання і виступи учасників організуються зарубіжними та українськими інституціями. Сучасні гітарні фестивалі функціонують за законами

художньо-комунікаційного видовища й характеризуються масштабністю та соціальною спрямованістю.

Гітарне мистецтво Миколаївщини наразі демонструє самобутність усіх компонентів музичної системи, що супроводжується оновленням навчальних програм підготовки виконавців, що суголосна провідним тенденціям, наявним у західноєвропейському просторі, створенням оригінального гітарного репертуару, організації потужних культурно-мистецьких проєктів.

Ключові слова: гітарне мистецтво Миколаївщини, класична гітара, мистецько-проєктна діяльність, гітарний оркестр, гітарний ансамбль, концертно-фестивальний рух, освітня діяльність, композиторська творчість для гітари.

SUMMARY

Hrynenko S. M. Guitar art of Mykolaiv region in the cultural space of Ukraine in the end of 20th – the beginning of 21st century. – Qualifying Scientific Work on the Rights of the Manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy Degree: Specialty 025 - Music art. – National Academy of Culture and Arts Management, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kyiv, 2021.

The thesis is devoted to the guitar art of the Mykolaiv region as a component of the modern cultural and artistic space of Ukraine. The scientific task of the dissertation is to reveal the unique features of the Mykolaiv guitar school in the context of development of modern Ukrainian and European guitar art.

The analysis of scientific literature allowed to reveal the amount of research in the development of modern guitar art (O. Drozdova, T. Ivannikov, A. Kovalenko, O. Khoroshavina), historiography of guitar performance (V. Ganeev, O. Krygin, V. Sidorenko, V. Tkachenko, E. Sharnasse), transformational processes in the field of guitar art of the Mykolaiv region (V. Sologub). Despite various aspects in studying the guitar art of the Mykolaiv

region have been looked into, there is no separate work on its complex coverage that testifies the relevance of the dissertation work. The methodological basis of the dissertation was the research on cultural and project activities, which emphasized the importance of the festival movement, and recent developments in the field of guitar art, including playing the guitar.

The basic concepts which allow to discover the specificity of guitar art of the Mykolaiv region have been formulated in the dissertation. Classical guitar is an instrument with a renaissance-baroque performance, classical-romantic and modern repertoire, special performance methods and playing techniques based on the traditions of Western European music.

Guitar performance school is characterized by a systematic interaction "teacher – student" with the acquisition of competencies: professional thinking and skills, deciphering the author's text, its reproduction of the established performance narratives.

The academicization of guitar performance is determined by the process of introduction of new standards of training specialists in the Ukrainian cultural and educational space. An innovative educational and professional program "Instrumental Art. Guitar" have been developed for the effectiveness of the integration approach to the assimilation of the traditions of classical guitar.

Guitar art of the Mykolaiv region is considered as a holistic phenomenon where various components interact organically: compositional creativity – performance – tools – teaching guitar playing – musicological reflection – concert-festival project activity.

For the first time the materials which confirm the specificity of the Mykolaiv guitar school of the 21st century are put into circulation with the actualization of the Western European style of playing the classical guitar and the initiation of a new format for Ukraine performing groups – guitar orchestra and guitar ensemble. To realize the set goals the leading Mykolaiv guitarists-teachers fruitfully cooperate with foreign experts in the field of guitar art. The collaboration of professional performers, masters of making and improving instruments, teachers,

composers, organizers of art projects has a productive effect on the originality of performing and creative content both in the region and in the country as a whole.

It is noted that the existence of guitar orchestras and ensembles with a developed classical-romantic and modern musical program is a very unusual phenomenon for the Mykolaiv region and Ukraine. The Mykolaiv ensemble "Classic Guitar", demonstrating a high level of performing skill, is becoming the forerunner of the tendencies realized in the cultural and art Ukrainian space. Progressive initiatives are focused on active academic guitar domestic performance.

The transposition of Western European traditions of playing the classical guitar has led to the use of instruments of the latest double-top designs – with a double deck, which are introduced to circulation by European guitarists. Thus, the guitars of famous European masters Matthias Dammann and Gernot Wagner gained practical application. Modern guitar masters have endowed the classical guitar with sonorous qualities that brought it closer to the piano sound, making the sound louder, phonically pleasant without externally radical structural changes to the instrument.

Of particular importance are the sound production and the use of guitar playing techniques with a gradual transition from the unified principles of folk instrumental performance on various stringed instruments (guitars, domra, balalaika) to the individualization of purely guitar (lute) playing techniques that have dominated in recent decades in the guitar school. This applies to finger, not plector sound production. The guitar orchestra has the same type of exclusively polyphonic instruments, which use nylon or carbon strings, which contributes to the formation of a fundamentally different phoneme than in folk instrumental orchestras or ensembles, which include a guitar. In the Mykolaiv guitar school there is a reorientation to sound-like instructions according to traditions of the European guitar schools.

The guitar works of Mykolaiv composers: V. Zadoyanov, V. Korshunov, L. Panteleimonov, O. Fedotko have been analyzed. Their originality and

expediency in the educational process for the acquisition of competencies by professional performers and future teachers have been proved. Mykolaiv composers have written works for guitar solos, guitar ensembles, orchestras, etc. Leonid Panteleimonov is the author of numerous guitar compositions for different performances with classical performance techniques. His works are full of Latin American rhythmic, which allusively reproduce the uniqueness of jazz impressionism. The artist's compositional work successfully complements the guitar repertoire of professionals, forming strong professional skills of Western European playing.

The diverse work of the Mykolaiv composer, the member of the National Union of Composers of Ukraine, the founder of the "Ad Libitum" composers club, ideological author and participant of the "Evening of Premiers" festival, teacher Vladyslav Korshunov has been presented. The artist arranges his works for the guitar, which were written to perform on other instruments, including "Autumn" from music to A. Menchel's play "Maiden's Evening" for the ensemble "Classic Guitar". The specificity of V. Korshunov's creative method is the appeal to bright software with expressive melodies, which promotes the disclosure of musical images and helps to form the professional competencies of performers.

The Mykolaiv composer and the teacher Olexander Fedotko published a collection of works for a guitar solo "Jazz in style", which included jazz standards of various composers and author's opuses. The artist introduces performers to jazz styles – blues, boogie-woogie, soul, etc. In his own compositions, the author reproduces the blues style at the level of organization of musical fabric through the use of blues, rhythm (syncopation, swinging), typical harmony, elements of improvisation (written in the text) and verbal explanations. O. Fedotko directs the performer to the correct artistic and figurative reproduction of the text ("in feeling blues", "slow blues", "with feeling"). Modern guitar works can also use a wide range of playing techniques, including tapping, flageolets, specific guitar legato (playing only with the left hand), rasgado, golpe, glissando, Bartiko's pizzicato, tremolo.

A number of works by Kyiv composer Valery Antonyuk have been written especially for Mykolaiv guitar groups: "Festive Dance" for the ensemble "Classic Guitar" and "Adagio" for solo guitar and chamber orchestra, dedicated to the first performers – Victoria Zhadko and the chamber orchestra "Ars – Nova". The repertoire content of the Mykolaiv guitar performance includes compositions of the Ukrainian and foreign authors from baroque to avant-garde.

For the first time the unique features of guitar performance of the Mykolaiv region have been defined and the main stages of its development in view of the transformational processes occurring in modern culture, art and education have been outlined. The issue of changes in the guitar art has been determined by the new socio-cultural and educational conditions of recent decades. The substantiation of modern cultural, artistic and educational principles is based on the theory of socio-cultural design, where the priority is innovative educational and professional training of specialists in the innovative educational and professional program "Instrumental Art. Guitar"(based on the example of guitar classes of educational art institutions of Mykolaiv region, including inclusive education) with the obligatory activation of computer technologies.

The direct influence of Victoria Sologub and the author of the dissertation in the change of art basic principles not only of the Mykolaiv guitar performance, but also other Ukrainian guitar schools has been noted. Students of V. Sologub class – V. Oliynyk, G. Kindzersky, A. Tsarykova, O. Korolkov worthily present the guitar performance of the region in the Ukrainian and European cultural space, receiving awards from soloists, members of guitar duets, quartets, etc. Representatives of the Mykolaiv guitar school, besides the above-mentioned executors, are also S. Derkach, I. Polyansky, O. Samorezov, etc. who carry out both performing, and teaching activities. These facts contribute to the gradual integration of the regional performing school into the Western European cultural space.

Ways of integration of guitar performance of the Mykolaiv region to the European space take place in a different way. We will note changes of art narratives in the field of guitar performance of the Mykolaiv area in interconnected

components – educational sphere, concert-festival branch and compositional creativity. The methodology of socio-cultural organization, tested on European cultural and artistic projects, has been used in the festival-competition movement.

A number of artistic events have been established in Mykolaiv, testifying to the emergence of a new vector of development of guitar performance focused on Western European traditions: the international guitar art festival "Vivat Gitara!", the all-Ukrainian educational art project "Guitar Corporation", organized by V. Sologub and the author of the dissertation. Bands and soloists from different regions of Ukraine and world-famous foreign performers took part in them. Some works performed in the festival programs "Vivat Gitara!" were presented in Ukraine for the first time, in particular the guitar concert of Ferdinando Carulli in E minor "Petit Concerto de Société" op. 140 and guitar concerto with orchestra e-moll op. 56 Francesco Molino.

Within the limits of the Mykolaiv festivals and competitions many master classes of playing the classical guitar which are carried out by foreign and domestic experts take place. Among the Ukrainian performers there are representatives of different regions: O. Boyko (Chernihiv), B. Belsky (Kyiv), V. Dotsenko (Kharkiv), V. Zhadko (Kyiv), V. Palamarchuk (Drohobych), S. Radzetsky and Y. Radzetsky. (Dnipro). Invited guests – leading guitarists from around the world, including V. Doychinovich (Serbia), G. Guillen Navarro (Venezuela), D. Pavlovits (Hungary), H. W. Kaufmann (Germany), I. Shoshin (Belarus), F. Optolovich (Poland), G. Inozemtseva, E. Finkelstein (Russia) – share their experience in master classes.

Art and design activity of Mykolaiv is also marked by other modern creative and educational events whose purpose is the growing interest in classical guitar. Hans Wilhelm Kaufmann, a professor at the Bremen School of the Arts, led a large-scale guitar flashmob of 245 guitarists in a single orchestra. Since 2020, the festival and competition movement has undergone significant transformations that have been due to time. Online competitions and performances of participants are organized by foreign and Ukrainian institutions. Modern guitar festivals operate

according to the laws of artistic and communication and are characterized by scale and social orientation.

Guitar art of the Mykolaiv region now demonstrates the originality of all components of the music system, accompanied by updating training programs for performers, which is in line with the leading trends in Western Europe, creating an original guitar repertoire, organizing powerful cultural and artistic projects.

Key words: guitar art of the Mykolaiv region, classical guitar, art-project activity, guitar orchestra, guitar ensemble, concert-festival movement, educational activity, composition for the guitar.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Гриненко С. М. Гітарний оркестр: історія формування та сучасний стан. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. пр.* Київ: Міленіум, 2018. Вип. 34. С. 302-309.

2. Гриненко С. М. Специфіка творів для гітари українських композиторів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. № 2. Вип. 39. С. 12-17.

3. Гриненко С. М. Різновиди акустичної гітари. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр.* Рівне: РДГУ, 2018. Вип. 26. С. 163-167.

4. Гриненко С. М. Гітарні конкурси та фестивалі в українському музичному просторі кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка Карого: зб. наук. пр.,* Київ, 2019. Вип. № 25. С. 33-36.

Стаття в іноземному науковому періодичному виданні

5. Гриненко С. М. Значення майстер-класів для формування вітчизняних гітарних шкіл (на прикладі Півдня України). *East European Scientific Journal*, 2020 № 9 (61), part 1. С. 15-18.

**Наукові праці, які засвідчують
апробацію матеріалів дисертації:**

6. Гриненко С. М. Композиторський доробок в гітарному мистецтві Півдня України. *Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України XXI століття*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25-26 квітня 2017 р. Київ: НАКККіМ, 2017. С. 57-59.

7. Гриненко С. М. Світові тенденції розвитку гітарного мистецтва та формування української гітарної школи. *Художня культура і мистецька освіта: традиція та сучасність*: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.- творч. конф., Київ, 20-21 листопада 2018 р. Київ: НАКККіМ, 2018. С. 188-190.

8. Гриненко С. М. Розвиток конкурсно-фестивального руху в гітарному мистецтві України. *Модернізація та наукові дослідження: інтеграція науки та практики*: зб. матеріалів наук.-практ. конф., Одеса, 26-27 липня 2019 р. Херсон: вид. Молодий вчений, 2019. С.12-16.

9. Гриненко С. М. Майстер-класи та їх значення у становленні й розвитку гітарних шкіл Півдня України. *Сучасний культурний простір у мистецтвознавчому дискурсі*: зб. матеріалів Міжнар. дистанц. наук.-практ. конф., Київ, 14 листопада 2019 р. Київ: НАКККіМ, 2019. С.72-75.

**Наукові праці, які додатково
відображають наукові результати дисертації**

10. Гриненко С. М. Сучасні світові тенденції розвитку гітарного мистецтва та їх вплив на формування української виконавської школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2018. Вип. 20. Т. 1. С. 39-42.

11. Гриненко С. М. Гітарні фестивалі та конкурси 2020 року: офлайн та онлайн-формат. *Молодий вчений*. Херсон, 2020. №9(85) вересень. С. 4-8.